

мировоззренческого знания, признаёт духовной ценностью любую форму морального императива, поскольку последний выступает как единство личностно значимого мироотношения и общественного ожидания с последующим благоразумным волеизъявлением в общем культурно-антропологическом пространстве. Осуществляется попытка путем исследования взаимопроникновения трансцендентного и экзистенциального миров определить способы влияния императивного мышления на формирование ценностного фундамента человеческого бытия, когда оно оказывается мудрым и надёжным средством выхода из проблемных жизненных ситуаций.

Ключевые слова: категорический императив, мудрость, духовная ценность, вера, надежда, благоразумие, волеизъявление.

Summary. *Kyselytsia S. V. Categorical imperative in measuring of vital wisdom.* The article is dedicated to establishment of possibilities of internal (psychological) indoor and the will to humanity humanize (spiritualize) the outside world through the understanding of effective forms of interaction between the individual and the society, and the search for reliable ways to harmonize the human world and the world of human. The author analyzes the ontological and epistemological manifestations of belief which is interpreted as a special idealizing activity, and its categorical relationship with prudence and will, which are the fundamental characteristics of human existence. The author aspires to clarify the nature of wise coexistence of people, to separate the notion of belief and hope, regards as spiritual any form of moral imperative, because the last comes forward as unity of personally meaningful outlook and public expectations with subsequent prudent will in the cultural and anthropological space. The article is an attempt to designate semantic status of belief and hope in Kantianism and neo-Kantianism. The study of transcendent and existential worlds allows us to identify the ways of imperative thinking influence on the formation of human existence value foundation when it appears wise and reliable mean of productive exit from the problematic situations in life.

Key words: categorical imperative, wisdom, spirituality, belief, hope, prudence, expression.

УДК 141.3

С. Р. Гасвська

ЛЮДИНА В ПАРАДИГМІ «СИМВОЛІЧНИХ ФОРМ» Е. КАСІРЕРА

Стаття присвячена проблемі тлумачення людини крізь призму філософії символічних форм Е. Касірера та розкриттю евристичності такого підходу в контексті сучасних цивілізаційних процесів, що ведуть до втрати значущості базових людських характеристик – цілісності, духовності. Філософія символічних форм Е. Касірера тлумачиться як своєрідна «морфологія» духу. Е. Касіреер розглядає свій спосіб дослідження як феноменологічний (в гегелівському тлумаченні), намагаючись досягнути розвиток форм культури і взагалі духовного не «ззовні», а «зсередини», виходячи із символізації як фундаментальної потреби людини, тому будь-яка людська діяльність має символічний характер, а будь-який свідомий досвід є досвід, що досягається символічно. З точки зору мислителя, зрозуміти культуру означає зрозуміти сутність людини, а філософія символічних форм стає філософією людини. Філософія символічних форм як філософська антропологія прагне виявити ідею людини і подолати розпорошеність наук про людину, і як теорія творення культурних світів, за допомогою символічних конструктів вирішує визначальну проблему в дусі кантівської візії – як можлива культура взагалі. І, що важливо в сучасних цивілізаційних процесах з їх «натуралізацією» та «знеособленням» людини, висуває на перше місце проблему збереження людської особистості (людяності).

Ключові слова: суб'єкт культури, символ, цілісність, символічна природа людини, смислотворчість, символічне мислення

Постановка проблеми. Людину як духовну істоту традиційно розглядають як творця особливої, ціннісно-сислової реальності, і дослідження цієї реальності пов'язують з поняттям символу. Символотворчість як сутнісна риса людини протистоїть її «натуралізації», редукаціонізму та знеособленню людини в сучасному світі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Е. Касірера називають «піонером філософії символізму» і останнім з німецьких гуманістів (С. Лангер). Найфундаментальнішим

дослідженням філософії Е. Касірера є праці К. Свасьяна, де розкриваються джерела, творча генеза та самобутність системи мислителя в контексті західноєвропейської традиції. А також слід назвати праці О. Ф. Лосева, Ю. М. Лотмана, А. С. Богомолова, В. С. Біблера, в яких розглядаються проблеми, дотичні до позиції філософа. Зокрема, природа і особливості символічного мислення в просторі буття культури та універсальність символічної свідомості. Е. Касірер вважає символ ключем до розуміння природи людини, що допомагає досягнути її трансцендентність та відкритість до світу, долаючи новий «натуралізм» в антропології й окреслити людину як цілісну істоту. Саме ці проблеми досліджуються такими сучасними вченими як Г. С. Вдовіна, В. В. Бичков, Ф. І. Гіренко, А. А. Гусейнов, К. М. Долгов, С. С. Хоружий, Е. Ю. Соловйов.

Метою дослідження є виявлення евристичного потенціалу методології «символічних форм» Е. Касірера в осмисленні людини як трансцендуючої, творчої істоти, відкритої до нового і співпричетної до всього поля культурного буття людства.

Виклад основного матеріалу. Філософія Ернеста Касірера не тільки складна, відкрита усьому масиву історико-філософської спадщини, принизана її мислинневими пошуками, але й мало розроблена в нашій літературі. Актуальність звернення до цієї системи розкривається, коли ми фіксуємо її появу в епоху поширення ірраціоналізму, і саме тоді мислитель свідомо протистоїть знеціненню «великої філософії філософів», ставлячи сакраментальне кантівське питання: «Як можлива культура?» (культура можлива як система символічних форм – обґрунтовує вчений). Філософ пройшов шлях від методології пізнання в кантіанському дусі («Пізнання і дійсність», 1919) до феноменології культури («Мова і міф», 1925), яка в першу чергу тісно пов'язана з неоплатонізмом, де символи – це образи, ейдоси, які є способами опанування світом чуттєвого досвіду, і пізнання здійснюється не тільки через науку, а й через мову, міф, мистецтво і релігію. О. Ф. Лосев називає Е. Касірера першим дослідником, що розвинув теорію платонівських ідей в сучасних умовах, що особливо вплинуло на його аналіз мови і міфу, й визначило його концепцію символу [7, с. 342]. Важлива і роль філософії німецького романтизму (Ф. Шлегель, Ф. Новаліс) з її панестетизмом, домінуванням художнього світобачення, єдності людини і космосу, ідей органічності та індивідуалізму, а також її поняттям «внутрішньої форми», що надає єдність, цілісність багатоманітності відчуттів. Тому художник – це той, хто відкриває цю форму (міру), яка існує і є дією щодо будь-яких частин, і складає своєрідну універсальну граматику (тотожну для всіх мов, як у Гумбольдта). Таким чином кантівський критицизм був трансформований у критику культури, де на відміну від німецького філософа, мова, міф, релігія, мистецтво, визначають культуру не меншою мірою, ніж наука, а філософія зі «служниці науки» має стати «служницею культури». Е. Касірер цитує думку А. Швейцера в роботі «Есе про людину»: «Філософія є путівником і стражем розуму, вона повинна готувати нас до боротьби за ідеали, що лежать в основі культури» [3, с. 42]. А нести вахту означає шукати людину, яка є основою культури. Філософ має опанувати не тільки логікою і правилами мислення, а й ейдетикою, правилами мудрого споглядання.

Йдучи за Ф. Шеллінгом («Система трансцендентального ідеалізму»), для якого ідея організму стала конститутивним принципом пояснення світу, і який є основою людського передчуття власної сутнісної цілісності, Ернест Касірер створює власну концепцію символічного, яка є ключем до розуміння інтелектуального життя людини, адже символ і значення створюють світ людського, а людина як «animal symbolicum», конструює світ у символічних образах. Тому, з точки зору мислителя, зрозуміти культуру означає зрозуміти сутність людини, а філософія символічних форм стає філософією людини. Філософія символічних форм стає філософською антропологією, яка прагне виявити ідею людини і подолати розпорошеність наук про людину, і як теорія творення культурних світів, з допомогою символічних конструктів вирішує визначальну проблему в дусі кантівської візії – як можлива культура – через символічну здатність свідомості. Адже заданість даного в мисленні – це те, що воно має створити як власний предмет, це кантівська традиція. Тому центральною проблемою є ідея суб'єктивності, яка формує світ

культури, що постає як проблема виявлення єдності в розмаїтті, проблема буттяючого, що розглядає світ існуючого як проблему.

Символи чи «символічні форми» – це апіорні структури, завдяки яким певний духовно-смысловий зміст пов'язується з конкретним чуттєвим знаком і внутрішньо приписується цьому знакові [6, с. 87].

Символічні форми втілюють базові властивості духу (згідно з Кантом) – апіоризм, синтезувальність, структурування. Проблема символу як єдності змісту і форми – це і проблема, як він стає дійсністю в процесі культуротворення, де смисл розкривається в структуруванні, упорядкуванні символічних форм. Для Е. Касіра, символічні форми – це різні способи самооб'єктивації духу, вони є не щось приховане (як у Гуссерля), не є відкриттям реальності, а вони і є сама реальність [1, с. 212].

Е. Касірер розглядає свій спосіб дослідження як феноменологічний (в гегелівському тлумаченні), намагаючись досягнути розвиток форм культури і взагалі духовного не «ззовні», а «зсередини», виходячи із символізації як фундаментальної потреби людини, тому будь-яка людська діяльність має символічний характер, а будь-який свідомий досвід є досвід, що досягається символічно. І, як стверджує послідовниця вченого С. Лангер, мова чи мистецтво є так само природні людині, як дихання, як спів у птахів. Символ характеризується як чуттєве втілення смислу, він завжди феноменологічний, а можливість самих символічних форм висновується із загальної трансцендентальної символічної функції свідомості, як базової.

Символ завжди є символом чогось і в кінцевому рахунку виступає суб'єктом, принципом формотворення і створення культурної реальності, тому, над, мовні форми тлумачаться як сама реальність, адже поза мовою немає мислення, мова формує саму думку як реальність, так само можна сказати і про міф, мистецтво чи релігію. Отже, символізм як сутнісна риса людського мислення ідентичний формотворчій здатності, є конструктивною функцією структурування досвіду. Тому поняття розуму, згідно з Е. Касірером, не відповідає багатоманітності форм культурного життя людини (і тому людину розумну заміняє людина символотворча).

Концепцію Е. Касіра вважають однією з найвагоміших в осмисленні феномену культури у філософії ХХ ст., адже вона розкриває граматику культури. Тобто, щоб зрозуміти культуру (культурні форми як автономні, без редукації), необхідно змінити сам підхід. Наприклад, зрозуміти міф означає опанувати основними категоріями граматики міфу, без чого він залишається лише вигадкою, а не культурологічним досвідом, що здійснюється як дешифрування смислів. Міф – це символ, що ожив, він володіє повнотою втілення і вираження, і є завжди особистісним, тотожність символу і міфу є особистість (О. Ф. Лосев). Міф рухомий, він говорить про події, які розвиваються і зникають, тому міф є історія, а історичність завжди особистісна, а особистість існує лише в часі, в історії. Тому міф завжди є особистісною реальністю, її образом, досягнутим через особистісне переживання часовості предметів і явищ. Сама історія як історія є самоусвідомленням фактів, таким чином виражає себе, і тоді історія стає образом (ликом) особистості, тобто міфом. Стає в словах даною особистісною історією [7, с. 226].

Міф як універсальна мова культури є прилученням до загальнолюдських базових цінностей, перший спосіб ідентифікації індивідуального Я з деяким універсальним символічним Я міфічного героя. Моделюючи реальність міфологічна свідомість подає її як справжню істинну реальність, є виявленням сутності подій в соціумі і звертаючись до цієї вищої (справжньої) реальності, життя набуває сенсу. Сама структура символу спрямована на те, щоб занурити кожне окремішне явище в стихію «першопочатків» буття і надати через це явищу цілісний образ світу (С. С. Аверінцев), символізм є спосіб побудови цілісної картини світу, де значення речі не в її безпосередній функції, а в місці загалом.

Е. Касірер вбачає унікальність світобачення первісної людини у глибокому переконанні, яке розрізняє, розпізнає природні речі і явища, в наявності фундаментальної всеєдності життя, яка пов'язує всю багатоманітність одиничних форм. Смыслова картина

дійсності подає не світ сам по собі, а в його значенні для людини, тоді як філософська рефлексія спрямована на виявлення автентичної суб'єктивності та адекватних їй умов людського буття, актів її сутнісного самовизначення, суб'єктивного саморозуміння, світоусвідомлення. І дозволяє через досягнення онтології людського існування осмислити єдність людського буття в розмаїтті його проявів.

Таким чином, міф, мова, релігія, мистецтво досягаються іманентно, в процесі експлікації законів їх структурування [8, с. 226]. А розуміння феномена культури пов'язано з аналізом різноманітних культурних форм в генетичному і структурно-типологічному аспектах. Але аналітичний підхід потребує досягнення єдності культурної реальності в цілісному баченні (ейдосі), а інакше, досягнення зводиться до рубрикації артефактів без їх внутрішнього осмислення, що при бездоганному апараті може привести до втрати предметності, втрати самої культури як реальності. Це, за аналогією, можна розглядати як ствердження стандартів науковості щодо природи, яке привело до дегуманізації світу природи, тому самі стандарти мають бути витлумачені культурологічно (до чого й прямував Е. Гуссерль). Тому визначальним є те, що Е. Касіер виходить з розуміння культури як єдиного організму, який розкриває шлях людського самопізнання і самозвільнення в його злетах і падіннях.

Культура в цілому не просто сукупність частин і форм, але й організація цих елементів, це єдність, що передує частинам і надає їм смисл та виправдання. Без цієї єдності культура приречена на розпад на автономії: науку, мистецтво, релігію, міф, що супроводжується відчуженням, в першу чергу, між ними самими. Тому культура потребує цього інтегруючого початку, яким виступає сама суб'єктивність, людськість, що пронизує всі артефакти. Культура за сутністю – це людина в усьому її потенціалі, є культивуванням людськості, оформленням матеріалу до досягнення художнього втілення, образу (давнє – форма надає буття речам), лику людського, пошук якого є суть культуротворення. Людина творить себе, створюючи культуру – чи створює вона аналітичну геометрію, політичну економію чи періодичну таблицю елементів, створюючи при цьому риси людського образу. Людина не просто пізнає речі, а надає можливість речам виявитися, розкритися, тим самим завершує творення природне, а отже є художником, митцем, не за професією, а по самій своїй суті.

Якщо критика культури (в кантівському дусі) постає проясненням суб'єкта культури, то проблема, що є людина постає як проблема як можлива людина, і є особливо актуальною в наш час прогресу знань і втрати смислів, кризи самопізнання людини. Слід згадати, що Е. Касіер в полеміці з М. Гайдеггером (Давос, 1929) протиставив «закинутості» людського буття в світі людське життя в культурі, культурою і для культури. А символічні форми – «не різні способи, що відкривають духу дещо в собі дійсне, а є шляхи самоодкровення духу; а зрозуміти мистецтво і мову, міф і пізнання в такому сенсі означає виявити в них спільну проблему, яка приводить до загальної філософії гуманітарних наук» [5, с. 28].

Такою проблемою є символізм і природа символічного мислення, і саме з цієї точки зору, міф, мистецтво, мова, наука виступають «карбувальниками» буття, де в людському присутня, виявлена сама суть буття.

Специфіку людського знання Е. Касіер вбачає в розрізненні між знаком і символом, який не зводиться до знаку і належить світу лише людських значень. Якщо знак подає поняття, об'єктивне значення, то символ передає життєве, суб'єктивне значення, володіє суб'єктивною динамікою, яка впливає на самосвідомість індивіда, діючи як реалізатор і трансформатор духовної енергії, підносячи чуттєві враження на рівень духовного [8, с. 232]. Тому, над, кодекс Юстиніана – це не тільки сукупність правил і норм, що регулюють соціальні відносини, а як вияв культури подає певним чином організовану свідомість, зрозуміти яку можливо лише з'ясувавши цілісно-смыслову структуру даної культури, або систему кодів, згідно з якими свідомість виробляє власні значення і смисли. Символізм виступає конституюванням свідомості культури, культурної реальності, а правила і норми, що задаються культурою, утворюють глибинну структуру самоздійснення суб'єкта культури, виступають моделями створення реальності, значущої для нього. Смыслова реконструкція як основа розуміння тієї чи іншої культури, обумовлена семантичним потенціалом людського

мислення, коли світ значень опосередковує людське відношення до предмета і його розуміння. Ціннісно-смилова реальність предмета визначається його включеністю в цілісність певної культури і виступає його об'єктивним смислом.

Семантичні схеми культурного мислення є формами самоорганізації життєдіяльності суб'єкта, тому породжують проблему неперекладності. Символ розглядається не тільки як знак, який позначає дещо інше, ніж є він сам, але виступає як частина цього іншого. Особливо це виявляється в межах міфологічної культури, де знак, символ, слово не просто подають річ чи відношення, а є своєрідною «душею» предмета, що надає владу над ним.

Тому таке семіотичне опанування реальністю визначало іншу суть пізнання: пізнати щось, означає назвати його власним іменем. З цієї точки зору, поетична творчість теж є видом пізнання, бо подає своє бачення реальності, створюючи певні смислові розпізнавачі властивостей предметів, надаючи певне значення речам з т. з. ціннісно-смилової сітки, і таким чином поет робить видимими їх.

Саме з ціннісно-смиловими формами пов'язана цілісність людського існування, де людина живе згідно не тільки з конкретною чуттєвою ситуацією, а в першу чергу зі світом смислів, що закладаються культурою. Тому життя як культурний процес є не просто біологічний процес народження, життєдіяльності і смерті, а життя індивіда постає як відтворення уявлень про життя (чи як ланцюга перероджень, чи життя душі).

Механізм цілісності культури як життєвої системи втілюється в ритуалізації форм поведінки (хоча вона є вже в біосвіті), але в людини це пов'язано зі становленням символізації, і є формою відмежування культури від природи. А опанування символами даної семіотичної моделі дозволяє зрозуміти, чи є дане слово, жест тощо, знаком чи зовсім чимось випадковим.

Відношення між знаком і значенням втілюється у формі їх зв'язку – в коді; завдяки якому знаку надається певне значення, а виявлення умов, при яких повідомлення може бути передано і зрозуміле, складає предмет теорії кодів (наприклад, У. Еко). Так, в міфології структурна будова поселення і соціальні відносини регулюються одним кодовим механізмом, або загальним кодом осмислення реальності, і для багатьох традиційних культур схема «світового дерева» окреслює загальний простір мислення архаїчної людини. Високий рівень культурного мислення приходить до числових кодів осмислення дійсності з його містикою чисел і геометричною символікою, наприклад, співвідношення вимірів і співвідношень сторін піраміди бачиться як модель всесвіту, а міфологізована геометрія і геометрія Піфагора задає мову опису справжньої дійсності. І без такої ціннісно-смилової єдності як картини світу, яка впорядковує всі людські враження, людина була б беззахисна, не могла б діяти цілеспрямовано і не мала б точки опори і відліку.

Така ціннісно-смилова модель світу витлумачується як мова певної культури, як система правил організації і перетворення смислових відношень, як комунікативна єдність, і в свою чергу, може реалізуватися в різних видах людської діяльності (соціальних інституціях, текстах...).

З допомогою ціннісно-смилових моделей реальності людина семантизує світ, надаючи йому осмисленість, що дозволяє їй не просто реагувати на конкретну ситуацію, а діяти цілеспрямовано. Людина в культурі знаходиться в світі знаків, які необхідно розшифрувати, витлумачити, зрозуміти.

Людину не можна досягнути ні зводячи її до метафізичної сутності, ні розглядаючи її якості і властивості, тому, що суть людини збігається з діяльністю, яка конститує мову, міф, релігію, мистецтво, історію, а смислотворчість є справжньою суттю людини. Особлива роль символу в поєднанні зовнішнього і внутрішнього в процесі актуалізації трансцендентного. Без поняття символу неможливо досягнути цілісності людського існування, модуси людського буття. Символізація, як сутнісна риса, протистоїть «натуралізації» людини і втраті духовності через редуccionізм, протистоїть процесам знеособлення, і сприяє пошуку міри людського у зв'язку з відкритістю до нескінчених

перетворень, сприяє збереженню людської ідентичності. Заперечення символічної природи людини веде до формування типу особистості з розщепленою свідомістю, що нагадує колаж ієрархічно-неупорядкованих фрагментів, і скоро на місце символу приходять симулякр (ніби існуюче). Тобто веде до «збіднення концепції людини і людської практики. ...Замість усебічно розвинутої людини просвітників, людини, що просякнута тягою до самовдосконалення і освіти, ми отримуємо тотальне падіння статусу знання і повну байдужість до культурних здобутків людства. Замість величної і пафосної постаті «надлюдини» ми отримуємо потужну індустрію елементарних (тваринних) розваг і тіннейджерів, котрі підпалюють автомобілі і трощать все на навколо себе, керуючись темними і неартикульованими афектами. Світле майбутнє людини обертається монотонною буденністю істоти, котра не розуміє саму себе» [2, с. 497].

Висновок. Евристичний потенціал парадигми «символічної людини» спрямований на виявлення ідеї людини як подолання розпорошеності наук про людину, що об'єднує її з усією класичною традицією осмислення людини. І стверджує при цьому, що суть людини збігається з діяльністю, яка конститує мову, міф, релігію, мистецтво, науку, де смислотворчість є справжньою сутністю людини, а філософське їх осмислення і є справжньою філософією людини. Тобто філософія Е. Кассирера є не просто продовженням класичної традиції, а її творчою актуалізацією в контексті нових соціокультурних запитів.

Список використаної літератури

1. Гатальська С. Н. Філософія культури. Підручник / С. Н. Гатальська. – К.: Либідь, 2005. – 328 с.
2. Європейський словник філософії: Лексикон неперекладностей. Т. 1. – К.: Дух і літера, 2009. – 576 с.
3. Кассирер Э. Избранное. Опыт о человеке / Э. Кассирер. – М.: Гардарики, 1998. – 784 с.
4. Кассирер Э. Опыт о человеке / Э. Кассирер; пер. А. Муравьева // Проблема человека в западной философии. – М.: Прогресс, 1988. – С. 3-30.
5. Кассирер Э. Понятие символической формы в структуре о духе // Культурология XX век. – 1998. – № 11. – С. 37-66.
6. Кассирер Э. Философия символических форм. – Т. 1: Язык / Э. Кассирер. – М., СПб.: Университетская книга, 2002. – 272 с.
7. Лосев А. Ф. Знак. Символ. Міф / А. Ф. Лосев. – М.: Изд-во МГУ, 1982. – 480 с.
8. Свасьян К. А. Философия символических форм Э. Кассирера: критический анализ. – 2-е изд. / К. А. Свасьян. – М.: Академический проект: Альма Матер, 2010. – 243 с.

Одержано редакцією 12.11.2014
Прийнято до публікації 14.12.2014

Аннотация. Гаевская С. Р. *Человек в парадигме «символических форм» Э. Кассирера.* Статья посвящена проблеме толкования человека сквозь призму философии символических форм Э. Кассирера и раскрытию эвристичности такого подхода в контексте современных цивилизационных процессов, которые ведут к потере значимости базовых человеческих характеристик – целостности, духовности. Философия символических форм Э. Кассирера толкуется как своего рода «морфология» духа, и показывает, что дух по своей сути осуществляется в разнообразии форм. Э. Кассирер рассматривает свой способ исследования как феноменологический, пытаясь постичь развитие форм культуры и вообще духовного не «извне», а «изнутри», исходя из символизации как фундаментальной потребности человека. Философия символических форм как философская антропология стремится выявить идею человека и преодолеть раздробленность наук о человеке, и как теория созидания культурных миров, с помощью символических конструктов решает определяющую проблему в духе кантовского видения – как возможна культура вообще. И, что важно в современных цивилизационных процессах с их «натурализацией» и «обезличиванием» человека, Кассирер выдвигает на первое место проблему сохранения человеческой личности (человечности).

Ключевые слова: субъект культуры, символ, целостность, символическая природа человека, смыслообразование, символическое мышление.

Summary. Gayevska S. R. *The man in paradigm «of the symbolical forms» of E. Cassirer.* The article is devoted to the problem of interpretation of man through the prism of E. Cassirer's philosophy of symbolic forms and disclosure of heuristic value of this approach in the context of modern civilization

processes that lead to underflow of basic human characteristics – integrity, spirituality. The E. Cassirer's philosophy of symbolic forms is interpreted as a kind of «morphology» of the spirit, and shows that the spirit is essentially carried out in a variety of forms. E. Cassirer sees his way of research as phenomenological, attempts to understand the development of cultural forms and generally spiritual not «from the outside» but «inside», on the basis of symbolization as a fundamental human needs. From the point of view of the thinker, to understand the culture means to understand the essence of man, and the philosophy of symbolic forms becomes a philosophy of man. The philosophy of symbolic forms as philosophical anthropology tries to identify the idea of human being and to overcome the fragmentation of the human sciences, and as the theory of creation cultural worlds, using symbolic constructs decides the defining problem in the spirit of the Kantian vision – as it is possible culture in general. And Cassirer puts in the first place the problem of preservation of the human person (humanity).

Key words: *the subject of culture, symbol, integrity, symbolical human nature, sencecreativity, symbolical thinking.*

УДК 111.1 (09)

Т. В. Борисова

ФИЛОСОФСКОЕ ВОПРОШАНИЕ О ЧЕЛОВЕКЕ И КУЛЬТУРЕ В РАЗМЫШЛЕНИЯХ ИУСТИНА ПОПОВИЧА

В работе выстраивается системная характеристика антропологии сербского мыслителя, где ключевым моментом выступает видение человека, целиком заключенного в личности Богочеловека Христа. Раскрывается объем и содержание проблемного поля всей философско-религиозной картины мира, что конструируется православной культурой мышления. Поднимается вопрос о нравственной состоятельности гуманистических принципов европейской культуры мышления, что опираются в основе своей на политеизм, скептицизм, позитивизм, нигилизм, релятивизм, анархию, атеизм. Дается экзистенциальный и феноменологический срез проблемы человека и Бога в философских размышлениях богослова. Определяются масштабы и последствия разрушительного влияния антропоцентричного гуманизма на всю традицию европейской культуры мышления. Человеческое забвение основ законов Божьего мира, которое последовало за грехопадением, явилось одним из главных трагичных моментов для человеческой культуры, науки и философии. Подчеркивается неразрывная связь вопросов богочеловеческой культуры и персонального творчества самой личности, а также ответственность за состояние культуры на каждом. Историко-философское, культурно-социальное, этическое и психологическое измерение антропологических вопросов представляет собой непрерывный процесс творческого самообновления культуры. Результатом этого процесса должна выступать селекция культурных образцов на предмет их нравственной состоятельности, социальной пригодности, культурно-исторической значимости и актуальности.

Ключевые слова: *человек, гуманизм, нигилизм, Бог, культура, мировоззрение.*

Постановка проблемы. Проблема бытийности человека в мире всегда будет пребывать главным философским вопрошанием. Природа человека, его сущность, реальное положение в тварном мире, его возможности и жизненное назначение постоянно находятся в центре историко-философских и богословских споров. В острой идеологической (мировоззренческой) борьбе за истинный образ понимания человека и мира раскрываются учения многих философских школ, течений и направлений, особенно этот процесс проявился в XIX-XX столетиях. Потому интересным будет наше обращение к творчеству одного из известных сербских богословов XX века архимандрита Иустина (Поповича) (1894-1979). Он и сегодня остается одним из величайших деятелей Сербской Православной Церкви. В своей работе «Философские пропасти» ее автор прослеживает пути человеческой мысли к обретению истинного понимания человека и мира, в котором он живет, через призму гуманистической философии и философии Богочеловека.

Анализ последних исследований и публикаций. Довольно продолжительный по времени период творческое наследие православного сербского богослова было мало